

НЕФОРМАЛЬНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ АВСТРАЛІЇ

Розглядається неформальне екологічне виховання підростаючого покоління Австралії та залучення учнів до природоохоронної діяльності.

Ключові слова: екологічна освіта та виховання, екологічна свідомість, ключові принципи екологічно стійкого розвитку.

Ставлення людини до природи здавна відображає рівень суспільної свідомості. Етапи людської культури і цивілізації характеризувалися різними видами зобов'язань людини перед навколишнім середовищем. З метою задоволення своїх потреб людина опанувала засоби впливу на природу і її зміну. Це мало для людства як позитивні, так і негативні наслідки. Людина поволі пізнавала можливості природи: прагнула опанувати і використовувати природні ресурси у своїх потребах. Внаслідок розвитку людської цивілізації порушилась рівновага у біосфері, що може призвести до глобальної екологічної катастрофи. Усвідомлення такої перспективи потребує зосередження уваги на багатьох істотних проблемах, що стосуються охорони навколишнього середовища, формування екологічної культури [1: 3].

У системі освіти накопичений значний досвід екологічного виховання та освіти як в Україні, Росії, так і в країнах зарубіжжя. Цей досвід зумовлений активізацією науково-технічного прогресу, який відбувся попередньо у розвинутих країнах і поступово докотився до нас. Так, І. В. Рудковською встановлено, що в Німеччині пріоритетом екологічного виховання є переорієнтування всіх предметів шкільної програми на поглиблене вивчення проблем екології, формування в школярів екологічної свідомості, естетичного сприйняття навколишнього середовища, гуманного ставлення до природи у зв'язку з глобальними екологічними проблемами в Європі й інших країнах світу [5].

У школах Великої Британії, як зазначає Я.В. Полякова, чільне місце посідають народно-педагогічні традиції, що забезпечує зв'язок навчально-виховної роботи з охорони природи з потребами розв'язання екологічних проблем регіонів і країни в цілому, вихованню молоді в дусі патріотизму, поваги до власної культури й культури інших народів, сприяє активізації пізнавальної діяльності та потреби використовувати отримані екологічні знання, вміння та навички на практиці [4].

Згідно досліджень В.В. Червонецького, основними тенденціями в організації і здійсненні екологічної освіти і виховання є створення оптимальних умов екологічної підготовки учнів, оптимізації і підвищення ефективності навчально-виховного процесу, поєднання наукових знань про природу і суспільство з високими етико-моральними ідеалами, що має сприяти вихованню екологічно відповідальної особистості, здатної до прийняття компетентних рішень у природному довіллі [6].

Значною практичною допомогою, що сприятиме позитивним змінам в напрямку удосконалення системи екологічного виховання нашої країни, може стати вивчення перспективних систем виховання молодого покоління розвинутих країн світу, серед яких заслуговує на увагу досвід такого далекого зеленого материка як Австралія, що вважається екологічним оазисом завдяки традиціям, досвіду і вихованню.

Отже, актуальність проблеми зумовлена необхідністю дослідження неформального екологічного виховання підростаючого покоління Австралії.

Об'єкт дослідження: неформальне екологічне виховання Австралії.

Мета дослідження полягає у вивченні підходів до неформального екологічного виховання підростаючого покоління Австралії.

Одним із найважливіших завдань екологічного виховання є формування у природокористувачів, кожного громадянина і у суспільства в цілому стійких установок на

раціональне природокористування, вміння бачити за вирішенням окремих проблем віддалені екологічні наслідки втручання в природні процеси, почуття відповідальності перед нинішніми та майбутніми поколіннями за вплив власних дій на здатність природи бути середовищем існування людини.

Формування екологічної свідомості, що базується на ідеї коеволюції природи і людини, як вважає Є.А.Зеленов, повинно стати одним із основних напрямків планетарного виховання молоді, підґрунтям якої є головні складові системи педагогічних принципів [2: 24]:

- *принцип гуманізму* передбачає спрямованість виховного процесу на людину, на розвиток та саморозвиток особистості, урахування національної своєрідності виховання, опору на гуманістичні традиції народу, його культуру, створення культурного середовища;
- *принцип полікультурності* є відображенням існування молоді в полікультурному середовищі і вимагає виховання вміння людини не тільки існувати в полікультурному середовищі, але й ефективно взаємодіяти з представниками інших культур;
- *принцип толерантності* відображає необхідність досягнення громадянського миру та злагоди завдяки формуванню у молоді високого рівня культури спілкування, адже без навичок цивілізованого діалогу, без високого рівня культури полеміки неможливе ефективне функціонування фахівця ні в професійній, ні в інших сферах життєдіяльності особистості;
- *принцип поєднання у педагогічному процесі досягнень науково-технічного прогресу та гуманістичної складової світових релігій* виходить із загальносвітової тенденції інтеграції матеріалістичної парадигми світобачення і трансцендентного знання про світ;
- *принцип екологічності* відображає єдність людини і природи, потребу у глобальному захисті середовища існування людства, вимагає створення умов для формування екологічної культури;
- *принцип природовідповідності* відображає вимогу узгодження виховних дій з природою конкретної людини (характером, темпераментом, статтю, віком, особистими інтересами, потребами тощо). Цей принцип відображає також необхідність відповідності темпів розвитку людини темпам змін у природному, соціальному, техногенному інформаційному середовищі, що її оточує. Це вимагає насичення змісту виховного процесу новітніми матеріалами, інформацією, технологіями;
- *принцип культуровідповідності* планетарного виховання передбачає орієнтацію педагогічного процесу на виховання у людини культури, вимагає наявності у людини розвинутої культури (інтелектуальної, інформаційної, політичної, громадянської, емоційної, екологічної, фізичної тощо);
- *принцип формування здатності до прийняття рішень адекватних планетарним інтересам усього людства* передбачає формування власної гуманістичної ідеології людських відносин, що визначається адекватністю загрозам і викликам, з якими зіткнулося людство;
- *принцип інформатизації процесу виховання* відображає необхідність врахування у виховному процесі реалій інформаційного суспільства, що активно формується, та необхідність ефективного функціонування людини в цьому суспільстві. Це передбачає використання у педагогічному процесі новітніх інформаційних технологій, виховання у молоді людини основ інформаційної культури;
- *принцип ноосферної спрямованості виховання* вимагає створення умов для формування ноосферного світогляду, що збагачує духовно-етичний світ;
- *принцип орієнтації виховання на загальнолюдські цінності* вимагає побудови виховного процесу на загальнолюдській ціннісній основі, спільній для різних національних культур, що виражає єдність етичних, естетичних, вітальних засад

життя людства, що, в свою чергу, є передумовою та запорукою його об'єднання [2: 22-25].

Міжнародне співробітництво в галузі екологічної освіти та посилення інтеграційних процесів у цій сфері освітньої діяльності ініціювали інтерес до вивчення та ознайомлення досягнень зарубіжного досвіду з метою подальшого розвитку і вдосконалення вітчизняної системи екологічного виховання.

Так, наприклад, у 1992 році на всіх урядових рівнях Австралії (федеральному, територіальному, місцевого самоврядування), було взято зобов'язання у вигляді Національної стратегії з екологічно стійкого розвитку (National Strategy for Ecologically Sustainable Development (NSESD), [9] у якій визначені ключові підходи екологічно стійкого розвитку:

- об'єднання економічних, соціальних і екологічних показників у процесі збереження навколишнього середовища;
- переорієнтація нових цивілізаційних цінностей, орієнтованих на піднесення інтелектуально-духовних;
- забезпечення рівних можливостей усередині країни й між нинішнім і майбутнім поколіннями;
- забезпечення провідної ролі держави як гаранта охорони навколишнього середовища;
- використання принципу обережності в прийнятті рішень;
- розвиток соціально-економічного потенціалу для підвищення екологічного захисту;
- підвищення міжнародної конкурентоспроможності екологічно-обґрунтованими методами;
- прийняття ефективних і гнучких інструментів політики;
- заохочення широкої причетності громадськості та товариств;
- визнання глобального характеру екологічного впливу і його наслідків [9: 71-72].

Зважаючи на серйозність соціально-економічної, політичної та екологічної ситуації, що сталася в сучасному світі, покладається сподівання на те, що майбутнє людства буде залежати від формування нових моральних підвалин, усвідомлення цінностей й унікальності життя та утвердження волі й відповідальності самої людини [3: 8].

Так, у складі переважних пріоритетів екологічного виховання, на які орієнтуються педагоги Австралії у світлі проголошеного ООН десятиліття 2005–2015 р. “Десятиліття освіти в інтересах сталого розвитку”, поставлені наступні основні цінності:

- 1) повага достоїнства й прав усіх людей в усьому світі й прихильність до соціальної та економічної справедливості для всіх;
- 2) повага прав майбутніх поколінь;
- 3) повага й турбота про біорізноманіття, що містить у собі захист і відновлення екосистем Землі;
- 4) повага до національної й культурної розмаїтості й прихильності справі формування культури терпимості, ненасильства й миру як на місцевому, так і на глобальному рівні [7].

Вивчення проблем навколишнього середовища являється однією з умов позашкільної роботи в реалізації екологічного виховання школярів Австралії.

Показовим позитивним досвідом виховання молоді в єдності із природою, наочності навчання, формування початкових трудових навичок, мають національні парки й заповідники Австралії. Так, наприклад, в національних парках Dandenong Ranges National Park, Grampians National Park, Wilson's Promontory National Park (штат Вікторія) освітні центри діють на основі учбових програм, розроблених Департаментом освіти та розвитку в ранньому віці (Department of Education and Early Childhood Development (DEECD)), що надає можливість дітям з раннього віку до 18 років з цікавістю пізнавати навколишній світ. Під час ознайомлення з водними екосистемами увагу учнів привертають наслідки діяльності бобрів:

повалені дерева, будиночки, дамби й ін. Учні досліджують потреби родини бобра в харчуванні, житлі, просторі, пристосованість до життя в ставку.

Практичні заняття щодо поповнення зелених насаджень, прибирання і підтримання чистоти на території парку, тематичні уроки, лекції, екскурсії на човнах, вікторини, конкурси, туристичні мандрівки, різноманітні дослідницькі та розважальні заходи, спрямовані на захист довкілля безпосередньо у природному середовищі, що свідчить про активну роботу педагогічних працівників центрів у напрямку організації з проведення різноманітних як одноденних, так і багатоденних заходів [8].

Одним із таких заходів є спостереження за природними ритмами тварин і птахів у “Школі ритмів”, де учні знайомляться з життєвими циклами та ритмічністю в живій природі, розвитком та пристосуванням живих організмів у навколишньому середовищі. Школярі отримують листки спостереження, які використовуються для накопичення інформації протягом дня. Кожний учень відмічає різні види тваринного світу, помічених в цей день на малюнку у вигляді діаграми (див. рисунок 1).

Тварини

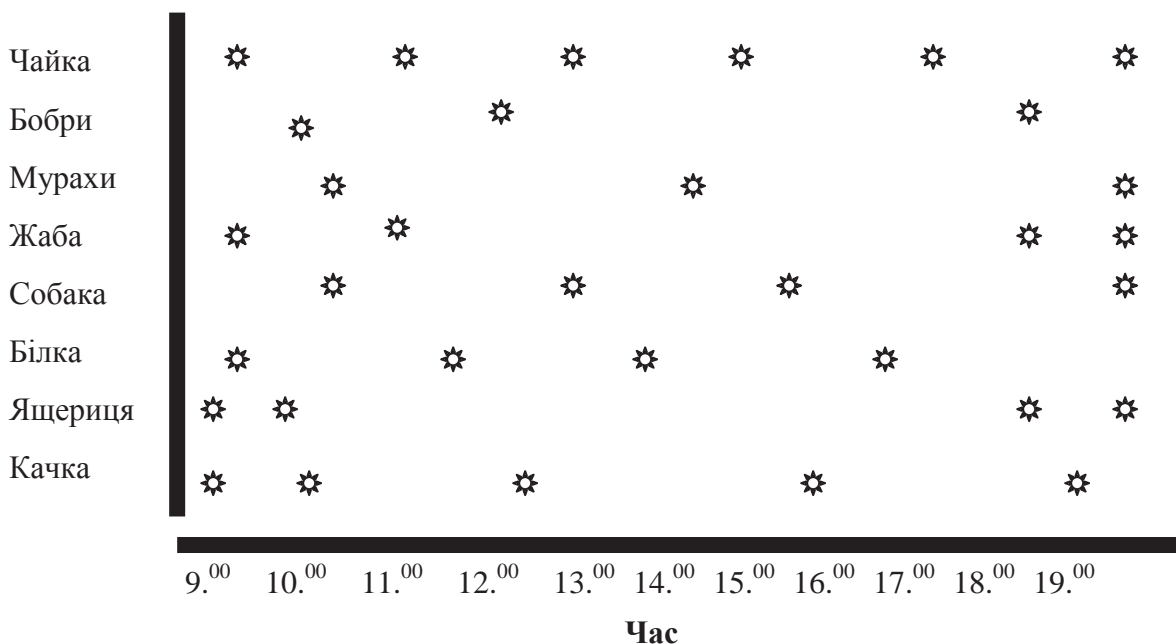

Рис. 1. Діаграма спостережень за природними ритмами живих організмів.

Важливо відзначити в якій саме час доби вони бачили цю істоту. В кінці тижня учні повинні помітити та виділити деякі особливі закономірності у поведінці тварин та з чим це пов'язано (ритм полювання і сну служить пристосуванням до фізичних факторів довкілля (до його вологості, температури і т. ін.), чи залежить від часу активності їх жертв, тобто пов'язаний з можливостями добування їжі і т. ін.)? Цей же метод спостереження застосовується і на щомісячній основі протягом року як щодо тваринного, так і відповідно до рослинного світу [10].

Не менш цікавою та пізнавальною для учнів є екскурсія в природу під назвою “Слідопит”, адже безпосередні спостереження можливі не за всіма видами тварин і не завжди тому, що диких ссавців зустрічати доводиться рідше, та й навіть мишоподібні гризуни мало попадаються на очі, бо значну частину часу проводять у своїх нірках. Спочатку діти знайомляться з технікою читання слідів, вивчаючи малюнки та фотографії, на яких зображені приклади слідів звірів чи птахів, що мешкають у парках. Потім учням пропонується переглянути фільм про життя цих тварин у природі з демонстрацією великої розмаїтості слідових стежок різних видів звірів і звертають увагу на те, що навіть аборигени

були чудовими слідопитами, адже щоб прохарчуватися, потрібно було швидко та відмінно читати книгу слідів у природі. Після цього діти дізнаються, де та коли, найкраще за все шукати сліди (рано вранці на мулистих та піщаних берегах водойм, дорогах після дощу і т. ін.) і наголошують на тому, що найкраще спочатку потренуватися на вивченні слідів свійських тварин. Також школярам пропонують розпізнати картини слідових стежок та написати історію поведінки зображених тварин. Це захоплююче завдання збільшує уважність та наполегливість, і дозволяє навчитися розгадувати таємниці життя звірів, визначаючи скільки тварин зображено на картині, вивчаючи їх життя протягом ночі, збираючи дані з харчування та поведіння (боротьба, полювання, втеча і т.п.), (див. рисунок 1).

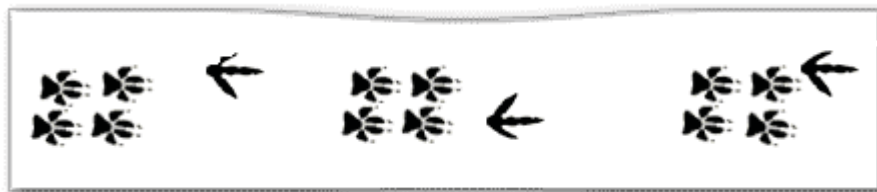

Рис. 1. Собака дінго переслідує страуса ему.

Після теоретичної підготовки учні з великим інтересом відпрацьовують практичні навички зі знаходження якому виду тварин чи птахів належить слід та замальовують або фотографують його, визначають його свіжість, вік тварин, їх кількість, стать, спосіб пересування, напрями руху тварин і складають свою історію поведіння тварин у вигляді оповідань, віршів, малюнків [10].

Отже, переважними векторами реалізації екологічного виховання підростаючого покоління Австралії є основні активні природоохоронні дії, які базуються на духовних цінностях та ключових принципах екологічно стійкого розвитку, що сприяють:

- переосмисленню усталених споживацьких уявлень про природу та людину і їх взаємодію;
- формуванню у підростаючого покоління окремих теоретичних і практичних навичок природоохоронного характеру;
- систематизації екологічних знань і всебічному розвитку здібностей;
- залученню учнів у предметно-перетворюючу природоохоронну діяльність, що є важливою передумовою мудрого, виваженого ставлення до довкілля та вирішення глобальних проблем сучасності.

Перспективами неформальної екологічної освіти України є впровадження значного педагогічного досвіду Австралії із застосуванням регіонального та індивідуального підходу у вихованні підростаючого покоління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Екологія довкілля: Науково-допоміжний покажчик за 2007–2008 рр., в кількості 222 назв документів українською та російською мовами / Укладачі: Т.С. Кішак, Л.К. Сідько / Нац. аграр. ун –т. – К., 2008. – 20 с.
2. Зеленов Є.А. Теоретико-методологічні основи планетарного виховання студентської молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.07 “Теорія та методика виховання” / Є.А. Зеленов. – Луганськ, 2009. – 39 с.
3. Кисельов М.М. Концептуальні виміри екологічної свідомості: Монографія / Кисельов М.М., Деркач В.Л., Толстоухов А.В. та ін. – К.: Вид. Парапан, 2003. – 312 с.
4. Полякова Я.В. Використання національних традицій природокористування в екологічній освіті Великої Британії / Яна Вікторівна Полякова. – Донецьк: БСГ, – 2001. – 112 с.
5. Рудковская И.В. Современные тенденции развития эколого-эстетического воспитания в школах Германии // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць /

- Гол. редактор Г.П. Шевченко. – Вип. 5. – Луганськ: Вид-во Східноукраїнського нац. ун-ту, 2004. – С. 153 – 163.
6. Червонецкий В.В. Екологічна освіта учнів у школах країн європейського регіону та Північної Америки: Монографія. – Луганськ: Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2005. – 312 с.
 7. Department of Environment: Environmental Education Strategy and Action Plan Government of Western Australia. – 2004, December.
 8. Environmental Education Programs National parks of Victoria/ Department of Education and Early Childhood Development / Melbourne, Victoria. – Available at: <http://www.education.vic.gov.au/>.
 9. Thomas I.N. Environmental policy: Australian practice in the context of theory. Annandale, N.S.W.: Federation Press, 2007. – p.71–72.
 10. Parks Victoria / Education. – Available at: <http://www.parkweb.vic.gov.au/education/>

Шарко В.В.

НЕФОРМАЛЬНОЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ АВСТРАЛИИ

Рассматривается неформальное экологическое воспитание подрастающего поколения Австралии и привлечение учеников к природоохранной деятельности.

Ключевые слова: экологическое образование и воспитание, экологическое сознание, ключевые принципы экологически устойчивого развития.

Sharko V.V.

NON-FORMAL ECOLOGICAL EDUCATION OF RISING GENERATION OF AUSTRALIA

Non-formal ecological education of rising generation of Australia and attraction of pupils to nature protection activity are considered.

Key words: ecological education, ecological consciousness, key principles ecologically a sustainable development.

УДК 37.034

Швецова І.В.

ПОВАГА ДО ДОРΟΣЛИХ ЯК ОДНА З ЯКОСТЕЙ ВИХОВАНОЇ ЛЮДИНИ

У статті проаналізовано різні підходи до визначення поняття “повага” як однієї з важливих вимог моральності людини та умов її розвитку в шкільному віці. Визначено сутність характеристики якості “повага до дорослих”.

Ключові слова: повага, пошана.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, значно змінили соціокультурне життя, що відобразилось на ціннісних орієнтирах підростаючого покоління, для якого однією з характеристик стає зростання правопорушень, жорстокість та бездушність. Це спонукає до розробки нових підходів у моральному вихованні школярів, які, з одного боку, базувались би на загальнолюдських цінностях відношення до іншої людини, з іншого, враховували соціокультурні реалії життя сучасних школярів.

Аналіз досліджень і публікацій. Повага до дорослих як категорія морального виховання завжди була в центрі уваги філософів, психологів, педагогів: Ж.-Ж.Руссо, Я.Корчак, І.Г.Песталоцці, А.Дістервег, Г.Сковорода, К.Ушинський, В.Сухомлинський та інші.

Як важливу моральну якість особистості аналізує В.О.Сухомлинським повагу до дорослих з позиції загальнолюдських цінностей, які знаходять відображення у вчинках людини. Звертаючись до дітей, В.О.Сухомлинський доводив цінність відношення до іншої людини: “Ви живете серед людей. Кожен ваш вчинок, кожне ваше бажання відображається на людях. Знайте, що існує межа між тим, що вам хочеться, і тим, що можна. Ваше бажання